

Konformizam i konzumerizam u distopiji "Vrli novi svijet" Aldousa Huxleya

Posarić, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:916661>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Karla Posarić

**Konformizam i konzumerizam u distopiji *Vrli
novi svijet* Aldousa Huxleya**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Karla Posarić
Matični broj: 0009073451

Konformizam i konzumerizam u distopiji *Vrli novi svijet* Aldousa Huxleya

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dejan Durić

Rijeka, 18. rujna 2019.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Konformizam i konzumerizam u distopiji Vrli novi svijet Aldousa Huxleya* izradila samostalno pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Dejana Durića.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u završnom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Karla Posarić

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Distopija.....	3
2.1. Distinkcija utopija – distopija.....	3
2.2. Opća obilježja i funkcija distopijske književnosti.....	5
3. Konformizam u kontekstu <i>Vrlog novog svijeta</i>	10
3.1. Zajednica – istovjetnost – stabilnost	10
3.2. Mogućnost individualnosti	16
4. Konzumerizam u kontekstu <i>Vrlog novog svijeta</i>	22
4.1. Potrošačke navike društva Svjetske Države	24
5. Zaključak	28
Sažetak i ključne riječi	29
Literatura.....	30

1. Uvod

Ovim se radom nastoji iznijeti analiza problematike konformizma i konzumerizma u kontekstu romana *Vrli novi svijet* engleskoga književnika Aldousa Huxleya. Budući da je posrijedi književno djelo koje predstavlja jedno od temeljnih ostvarenja distopijskoga žanra, smatram da je odabir ove problematike relevantan za prikaz ključnih preokupacija kako samoga romana tako i općenito distopijske književnosti.

Primarni je cilj navedenog romana prenijeti pomalo zastrašujuću viziju distopijskoga društva koje postaje žrtvom totalitarnog režima. Dakle, Huxley u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, točnije 1931. godine, piše *Vrli novi svijet* putem kojega želi čitateljima ukazati na pojedine segmente znanstvenog i tehnološkog napretka koji u budućnosti mogu dovesti do negativnih, pa čak i destruktivnih posljedica.

Kako bih došla do temeljne problematike koja se nalazi u fokusu ovoga rada, najprije ću se posvetiti teorijskoj analizi pojma književne distopije, odnosno pokušat ću pobliže objasniti razliku između pojmova distopije te utopije u književnosti. Također, osvrnut ću se na žanrovsku pripadnost, raspon tema te tipove protagonista distopijskih romana, te ću uz navedena obilježja istaknuti i osnovnu funkciju distopijske književnosti.

Nadalje, naglasak će biti stavljen na analizu problematike konformizma – na početku poglavlja ću razmotriti što podrazumijevamo pod tim pojmom te ću u daljnjem nastavku rada objasniti na kojim se sve razinama konformizam očituje u navedenom romanu. Pritom ću istaknuti pojedine protagoniste romana koje smatram iznimkama u društvu. Točnije, bit će riječi o onim ličnostima koje se suprotstavljaju konformističkom načinu života te se kao takvi odupiru ukalupljenosti u društvene norme.

U poglavlju „Konzumerizam u kontekstu *Vrlog novog svijeta*“ pokušat ću prikazati one segmente romana koji ponajviše idu u prilog činjenici da su neobuzdane potrošačke navike temeljna tendencija društva Huxleyjevog romana.

2. Distopija

2.1. Distinkcija utopija – distopija

Za razumijevanje Huxleyjevog *Vrlog novog svijeta*, točnije temeljnih distopijskih obrazaca spomenutoga djela, ključno je objasniti što se podrazumijeva pod pojmom književne distopije. Distopija jest „književno djelo koje inaugurira zebnju za sudbinu čovječanstva, tj. koje ne sadrži načelo nade, odnosno optimalnu projekciju u budućnost.“¹ Ako svijet promatramo iz destruktivne perspektive budućnosti kakva se želi predočiti pojedinim distopijskim književnim djelom, možemo zaključiti kako svaka distopija ima svoje uporište u sadašnjosti. Pisac distopijske književnosti konstruira pesimističnu viziju budućnosti, odnosno on temeljno pretpostavlja kako bi bliska ili daleka budućnost mogla izgledati. Prikaz takvoga svijeta konstruiran je na temelju nekih indikatora iz sadašnjosti. Riječ je poglavito o ekonomskim, političkim, socijalnim i tehnološkim čimbenicima koji su kod pisaca distopijske književnosti izazvali njihov revolt prema ondašnjem društvu.

Termin distopija stoji u oprečnoj poziciji naspram termina utopija. Kao što navodi Rade Kalanj, utopija je „grčka riječ kojom se označava nepostojeće mjesto (u – ne, topos – mjesto), odnosno mjesto koje je toliko dobro da o njemu možemo samo maštati ili sanjariti i do mile volje iscrtavati konture, unutarne odnose i zakonitosti njegova uređenja.“² Mogli bismo reći kako utopija predstavlja neku vrstu eskapizma, odnosno bijeg od suvremene nedostatnosti. Promatramo li književnu utopiju, vidljivo je da je osnovna funkcija utopijske književnosti prenijeti pozitivnu viziju budućnosti koja će ocrtavati idealnu sliku društvenog života. Čitajući utopijsku književnost susrećemo se sa sasvim novim književnim

¹ Polić, Branko. *Poetika i politika Vladimira Majakovskog: utopija, distopija, antiutopija*. Globus, Zagreb, 1988., str. 16.

² Kalanj, Rade. *Ideologija, utopija, moć*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2010., str., str. 114.

svjetovima u kojima pripovjedač, žudeći za promjenom postojećeg društva, tendira predočiti savršeni život i savršene društvene odnose. Iz prethodno navedene činjenice proizlazi kako pripovjedač stvarajući takvo fikcionalno društvo, kreira svijet koji je zasnovan na univerzalnim vrijednostima jednakosti i pravde. Prema mišljenju Darka Suvina, veliku važnost u književnim utopijama ima element *povijesne začudnosti*³ te ističe sljedeće:

„Utopija, naprotiv, nastoji rasvijetliti odnose ljudi prema drugim ljudima i njihovoj okolini osnovnom tehnikom uvođenja radikalno drugačije lokacije za nove međuljudske odnose u svojoj fabuli, a za književne žanrove s tako drugačijim formalnim okvirom predložio sam naziv „začudni“.“⁴

Distopijska književnost u suštini predstavlja bujicu apokaliptičnih misli i strahova. Najjednostavnije rečeno, takvom se književnošću želi prikazati svijet lišen bilo kakvih optimističnih konotacija. S druge strane, utopijska književnost želi iznijeti prikaz idealiziranog mjesta čiji je društveni poredak besprijekorno uređen. Iako utopija i distopija predstavljaju, po svemu sudeći, u potpunosti kontradiktorne termine, moguće su razlike u tome kako čitatelj percipira određeno društvo u na taj način koncipiranom romanesknom svijetu – svijet koji je stvoren na temelju utopijskih obrazaca može za jednog čitatelja predstavljati zaista utopiju, dok će drugi taj isti svijet doživjeti distopijskim. Dakle, subjektivna dimenzija svakako ima veliku važnost u shvaćanju utopijske i distopijske književnosti. Jednako tako, sagledamo li takve svjetove iz perspektive protagonista nekog distopijskog romana, situacija je poprilično slična – najčešće protagonist nije svjestan činjenice da živi u zlokobnom svijetu, odnosno takav je svijet za njega onakav kakvim on smatra da bi trebao biti, dakle, savršen.

³ Suvini, Darko. *Metamorfoze znanstvene fantastike*. Profil, Zagreb, 2010., str. 99.

⁴ Ibid., str. 99.

2.2. Opća obilježja i funkcija distopijske književnosti

Za razumijevanje distopijske književnosti, od velike je važnosti spomenuti žanrovsku pripadnost književnih distopija. Naime, često se distopijski romani ubrajaju u znanstveno-fantastičnu književnost, odnosno smatraju se njenim podžanrom. Primjerice, Zlatan Mrakužić ističe da su distopije „glavna roba *science fictiona*“ svrstavajući ih u višu razinu žanra znanstvene fantastike, dok u nižu razinu ubraja romane poput onih o invazijama čudovišta, invazijama iz svemira, uništenju Zemlje.⁵ Međutim, kako je 20. stoljeće postalo stoljećem velikih distopijskih romana te općenito ubrzanog razvoja distopijske književnosti, distopijski se romani mogu danas smatrati samostalnim žanrom – točnije, žanrom unutar nadžanra spekulativne fikcije.

Dakle, u spekulativnu fikciju ubrajamo žanrove poput fantastike, znanstvene fantastike, distopije, utopije, horora, alternativne povijesti, apokaliptičke i postapokaliptičke fikcije, natprirodnog, superherojske fikcije.⁶ Budući da danas možemo govoriti o distopijskoj književnosti kao samostalnome žanru, toj činjenici ide u prilog da su, kao što sam već navela, u 20. stoljeću nastali distopijski romani koje s pravom možemo nazvati izuzetnim umjetničkim produktima. Romani koji su se afirmirali kao takvi vrhunski klasici distopijskog žanra jesu, primjerice: *1984.* Georgea Orwella, *Mi* Jevgenija Zamjatina, *Sluškinjina priča* Margaret Atwood, *Fahrenheit 451* Raya Bradburyja, *Vrli novi svijet* Aldousa Huxleya o kojem će biti detaljnije riječi u daljnjemu radu, te mnogi drugi.

Prema Milivoju Solaru, distopijska književnost opisuje „moguću situaciju budućeg razvoja društva, s izrazito kritičkim stavom prema suvremenoj

⁵ Mrakužić, Zlatan. *Književnost eskapizma: studije o žanrovskoj književnosti*. Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2010., str. 177.

⁶ <https://geek.hr/znanost/clanak/distopijska-fikcija/>, preuzeto 2. srpnja 2018.

civilizaciji, prema mogućim pravcima znanstvenog istraživanja i prema takvoj upotrebi znanstvenih rezultata kakvog ne odgovara humanistička etika.“⁷ Već smo dosada mogli vidjeti kako distopije predstavljaju primjer najzloćudnije i najmračnije organiziranih društvenih poredaka. Najčešće su takva društvena uređenja rezultat izrazite skepse pisaca prema smjeru daljnjeg razvoja budućnosti. Raspon tema koje su područje interesa distopijskih romana zaista je velik. Distopije tako mogu biti prikaz ekoloških i nuklearnih katastrofa, ratnih stanja, potpunog uništenja svijeta, vjerske kontrole, neobuzdanog utjecaja medijskih industrija, terora totalitarnih režima, a samim time konformizma te nemoći pojedinaca, odnosno društvene nepravde itd. Dakako, u mnogim romanima distopijske književnosti dolazi do sinteze prethodno navedenih tematskih preokupacija. Iz takvog odabira tematike distopijskih djela proizlazi kako su najčešće prisutna „narušavanja standarda motivacijskih načela i principa vjerojatnosti“⁸, ali takvo uvođenje nevjerojatnog elementa ne utječe na daljnje povezivanje strukture samoga djela koja se najčešće razvija vrlo logično.

Ferid Muhić navodi kako u većini djela distopijske književnosti naglasak nije stavljen na događajima koji se zbivaju nekom konkretnom pojedincu, već su dominantne općenitije teme – opasnosti distopijskog svijeta usmjerene su prema čitavom ljudskom rodu ili pak svemiru.⁹ Drugim riječima, pojedini protagonisti ovoga žanra poslužili su piscima za ocrtavanje širih procesa koji mogu uvjerljivo prikazati objektivne odnose.¹⁰

Muhić zaključuje kako se distopijski protagonisti ne odlikuju pretjeranom psihološkom karakterizacijom, odnosno ona ponekad u potpunosti izostaje – iz navedenog proizlazi kako su neki od distopijskih protagonista u potpunosti

⁷ Solar, Milivoj. *Suvremena svjetska književnost*. Školska knjiga, Zagreb, 1997., str. 319.

⁸ Muhić, Ferid. *Filozofija ikonoklastike: prilog istoriji negativne utopije*. Veselin Masleša, Sarajevo, 1989. str. 214.

⁹ Ibid., str. 202.

¹⁰ Ibid., str. 205.

neutralni.¹¹ Muhić nadalje ističe tvrdnju kako prilikom karakterizacije nekog lika pisci često usmjeravaju pažnju na pojedine osobine lika koje nastoje izraziti u većoj mjeri, a koje zapravo služe kao sredstvo kojim se želi ukazati na otpor prema dominantnim društvenim ili prirodnim procesima.¹² Samim time, svjetonazor nekog protagonista postaje jednom od ključnih točaka putem koje se želi prezentirati kritika usmjerena prema suvremenom društvu.

Nadalje, Muhić napominje važnost klasnog paralelizma – pisac distopijskog romana često prilagođava klasni status svojih protagonista onoj klasi kojoj najširi krug čitatelja pripada te kojoj najčešće i on sam pripada, iako to ne mora biti uvijek slučaj jer ponekad pisac može zastupati interese druge klase ili čitavog čovječanstva.¹³ Također je važno napomenuti, smatra Muhić, da je broj ženskih protagonista u distopijskim djelima vrlo malen, odnosno većinom su najzastupljeniji muški protagonisti. Ženski likovi su često okarakterizirani „stereotipnim slikama lijepih, inteligentnih, pametnih i vjernih mladih žena koje pomažu herojima, ili su tu da bi ostvarile atmosferu prisnosti i topline.“¹⁴ Budući da danas možemo govoriti o ubrzanom razvoju feminističke distopije, pozicija žena poprilično je promijenjena.

Branko Polić distopiju promatra kao „književno djelo koje inaugurira zebnju za sudbinu čovječanstva, tj. koje ne sadrži načelo nade, odnosno optimalnu projekciju u budućnost.“¹⁵ Nadalje, Polić zanimljivo ističe mišljenje Jeana-Jacquesa Rousseaua koji smatra da napredak znanosti ne može donijeti sreću čovječanstvu.¹⁶ Promatramo li suvremeno društvo, neupitna je činjenica da je

¹¹ Muhić, Ferid. *Filozofija ikonoklastike: prilog istoriji negativne utopije*. Veselin Masleša, Sarajevo, 1989., str. 206.

¹² Ibid., str. 206.

¹³ Ibid., str. 206.

¹⁴ Ibid., str. 209.

¹⁵ Polić, Branko. *Poetika i politika Vladimira Majakovskog: utopija, distopija, antiutopija*. Globus, Zagreb, 1988., str. 16.

¹⁶ Ibid., str. 17.

prodor tehnoloških inovacija u sve sfere društvenog života ostavio trag na čovjekovom razmišljanju i ponašanju. Napredna tehnologija i njena upotreba te općenito sveobuhvatna moć tehnologije, ima svojih granica. Upravo nam na tu činjenicu želi ukazati pojedini distopijski romani – dakle, u središtu svega jest čovjek, odnosno njegov odnos prema tehnologiji. Ako zanemarimo sposobnost, odnosno moć tehnologije te je koristimo u pogrešne i štetne svrhe, može doći do destruktivnih posljedica kakve su prikazane u distopijskim djelima.

Zbilja u distopijskim romanima konstruirana je na taj način da ukaže upravo na posljedice zlouporabe tehnologije – primjerice, to može biti prikaz potpunog uništenja ljudskog roda, zatim vladine kontrole i nadzora, izrabljivanja i tlačenja čovjeka, genetske manipulacije itd. Mauro Dujmović u članku *Vrtlog novoga svijeta* ističe kako je krucijalno pitanje na koji način čovjek postupa s visokorazvijenom tehnologijom te pritom napominje kako napredak tehnologije povlači sa sobom nastanak globalizacije.¹⁷

„Distopijske karakteristike globalizacije uvjetuje opći imperativ uvećanja kapitala i profita kao nužnosti akumulacije ekonomske, političke i kulturne moći. [...] Stara potreba za moći i stare strukture moći pokušavaju zadržati moć, s nizom negativnih posljedica. Kapital, informacija i komunikacija predstavljaju temeljni trio za promišljanje o globalizaciji, koja se u općem smislu označuje kao neoliberalna distopija planetarnoga doba.“¹⁸

Posljedično, velik broj distopijskih romana možemo shvatiti kao satiru postojećeg društva. Pisci distopijskih romana su ti koji nastupaju kao zabrinuti svjedoci tehnički visokorazvijenog društva. Na taj način distopijska književnost ostvaruje polemiku s današnjicom. Uzme li se to u obzir, dolazimo do osnovne funkcije, odnosno svrhe distopijske književnosti. To je prije svega upozorenje cjelokupnoj zapadnoj civilizaciji – upozorenje koje se tiče posljedica suvremenog načina življenja koje može dovesti do degradacije društva, jednako kao i

¹⁷ Dujmović, Mauro. *Vrtlog novoga svijeta*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/69570>, (2. srpnja 2018.), str. 556.

¹⁸ Ibid., str. 556.

upozorenje na opasnost od pokoravanja društvenim konvencijama u modernom, kapitalističkom društvu.

Ukratko, u središtu svega dominantno jest pitanje dehumanizacije, odnosno opasnosti od dehumanizacije do koje dolazi u totalitarnim sustavima. Shodno tome, koncept gubitka identiteta kojeg promatramo kao posljedicu represivnih režima i potrošačke kulture, najčešće je sveprisutan u distopijskim romanima.

3. Konformizam u kontekstu *Vrlog novog svijeta*

3.1. Zajednica – istovjetnost – stabilnost

Konformizam možemo definirati kao „promjenu ponašanja zbog stvarnog ili zamišljenog utjecaja drugih ljudi.“¹⁹ Konformizam temeljno izvire iz nužnosti da pojedinac bude društveno prihvaćen, pa se u skladu s time razvija njegova podčinjenost vrijednostima i vjerovanjima određene društvene skupine. Međutim, Elliot Aronson ističe kako se pojedinac ne ponaša uvijek konformistički kada se nalazi pod pritiskom skupine ljudi, već je konformističko ponašanje potaknuto trima bitnim čimbenicima: važnost grupe, blizina grupe te broj ljudi.²⁰

Budući da navedeni roman predstavlja jedno od krucijalnih djela distopijskog žanra, važno je spomenuti i jednu od osnovnih preokupacija romana koja mu je priskrbila značajan status među djelima distopijske književnosti, te koja nam, uostalom, potvrđuje problem konformizma u ovome romanu. Dakle, to se prije svega odnosi na činjenicu da je Huxley putem *Vrlog novog svijeta* uspješno iznio kritiku, odnosno satiru moderne zapadne civilizacije koja je opsjednuta znanstvenim i tehnološkim napretkom. U današnjem se društvu tehnologija koristi znanstvenim spoznajama kako bi povećala kvalitetu čovjekova života. Zahvaljujući tehnološkom napretku, većina se čovječanstva seli iz stvarnog u kibernetički prostor, što za jednu od posljedica ostavlja nedostatak empatije, a to ujedno i predstavlja jedan od temeljnih problema Huxleyjevog *Vrlog novog svijeta*. Budući da su znanost i tehnologija omogućile monopol masovih medija nad gotovo svim informacijama, ljudi prestaju razvijati kreativno i kritičko razmišljanje. Raychel Haugrud Reiff ističe Huxleyjevo mišljenje koje se tiče osnovnog problema moderne civilizacije – naime, Huxley, smatra da navedeni problem počiva u činjenici da ljudi svojevrijedno polako gube slobodu,

¹⁹ Aronson, Elliot. *Socijalna psihologija*. Mate, Zagreb, 2005., str. 253.

²⁰ Ibid., str. 275.

odnosno svoju čitavu egzistenciju stavljaju pod kontrolu vlade.²¹ Ako krećemo s pretpostavkom da ljudi postaju svojevrsnim robovima totalitarnih režima koji su zapravo najčešće prisutni u distopijskim romanima, iz toga proizlazi kako ljudi postaju lišeni svoje individualnosti. Na taj način oni na svjestan i na nesvjestan način postaju društveni konformisti koji ne posjeduju vlastitu slobodu odlučivanja, već se pokoravaju društvenim normama koje im se svakodnevno nameću.

Jednaka je situacija prikazana i u *Vrlom novom svijetu* gdje je individualnost sagledana kao zločin. Jedino što time preostaje jest društvo koje u potpunosti zastupa konformistički način življenja. Tema ovoga romana nije prenijeti viziju znanstvenog i tehnološkog napretka, već ukazati na njihov učinak na ljudska bića.²² Konformizam u *Vrlom novom svijetu* možemo promatrati kao „društvenu prilagodljivost, prihvaćanje zajedničkog vrijednosnog sistema i normi ponašanja“²³. Iz takvog shvaćanja konformizma proizlazi kako on „omogućuje stabilnost, ali onemogućuje promjenu“²⁴, što se očituje i na društvenoj, psihološkoj i fizičkoj razini protagonista.

Naime, Huxley iznosi svoju viziju distopijskog društva u obliku Svjetske Države kojom upravljaju Svjetski Upravljači od kojih je relevantan Mustafa Mond, odnosno Upravljač za Zapadnu Europu. Kako bih mogla pobliže objasniti konformističke postavke kojima se povodi društvo *Vrlog novog svijeta*, ključno je objasniti na koji je način upravo to društvo strukturirano. Dakle, društvena je hijerarhija zasnovana na principu kasta. Riječ je o pet kasta – Alfa, Beta, Gama, Delta i Epsilon. Kaste su Huxleyju poslužile kako bi prikazao ljestvicu od najinteligentijih ljudi koji su u Svjetskoj Državi na najvišim društvenim

²¹ Haugrud Reiff, Raychel. *Aldous Huxley: Brave New World*. Marshall Cavendish Benchmark, New York, 2010., str. 61.-62.

²² Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str. 10.

²³ Šiber, Ivan. *Konformizam i društvo*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/169237>, (23. srpnja 2018.), str. 25.

²⁴ Ibid., str. 26.

položajima, pa sve do onih ljudi s najmanje sposobnosti koji obavljaju poslove za koje ne treba previše intelekta. Odmah na početku romana naznačeno je geslo Svjetske Države – zajednica, istovjetnost, stabilnost. Upravo je to geslo analogno principu kasta iz razloga što se bez kasta ne bi moglo niti održati.

Kako bismo shvatili ulogu kasta u održavanju društvene stabilnosti Svjetske Države, trebamo najprije krenuti od već spomenutog načina proizvodnje ljudi. Ono čime je Huxley, mogli bismo reći, šokirao čitateljsku publiku u vrijeme objavljivanja romana, jest činjenica da je u romanu ukinut koncept uobičajene reprodukcije ljudskih bića, odnosno on je zamijenjen masovnom proizvodnjom ljudi u epruветama. Dakle, u *Vrlom novom svijetu* ljudi se ne rađaju, već se masovno proizvode u „centrima za inkubatorsku proizvodnju i sistematsku obradu“²⁵. Naravno, uvjet za ostvarenje takvog načina stvaranja ljudi jest postojanje totalitarne vlade koja time provodi svoje interese, a to je u ovom slučaju vlada Svjetske Države. Ljudi se, dakle, proizvode i obrađuju u inkubatorima, točnije u stalcima s epruветama. Pri tom procesu znanstvenici se koriste spoznajama eugenike kako bi stvorili savršeno funkcionalno društvo:

„i povevši svoje pitomce do radnih stolova, pokaza im kako se tekućina izvlači iz epruветa; kako se nanosi, kap po kap, na specijalno zagrijane staklene pločice mikroskopa; kako se stanice tu ispituju da bi se abnormalne uklonile, broje i sakupljaju u poroznu posudu [...]“²⁶

Važno je još spomenuti i proces Bokanovskog. Tom se procesu, naime, podrvgravaju samo Gama, Delta i Epsilon kaste, upravo iz razloga što se time stvara masa identičnih jedinki. Taj proces kloniranja Svjetskoj Državi služi kako bi stvorila zajednicu u kojoj ona određuje ljudski identitet, te općenito svrhu pojedine osobe, što utječe na održavanje skladnosti i stabilnosti zajednice:

²⁵ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980.

²⁶ Ibid., str. 19.

„Proces Bokanovskog je jedan od najvažnijih elemenata društvene stabilnosti! Standarni ljudi i žene; u jednoobraznim serijama. Čitavo osoblje jedne manje tvornice iz jedne jedine bokanovskizirane stanice. Devedeset šest istovjetnih blizanaca radi na devedeset šest istovjetnih strojeva!“²⁷

Nadalje, postavlja se pitanje u kojem je još kontekstu konformizam ključan za održavanje društvene stabilnosti. Već sam spomenula kako je Svjetska vlada ta koja putem sustava kasta predodređuje ljude. Prema tome, oni se ne mogu uzdići u osobe koje posjeduju individualnost, već svatko unaprijed dobiva određenu društvenu poziciju kako bi Svjetska vlada održavala ekonomsku i političku stabilnost. Sljedeći korak u stvaranju savršenog konformističkog društva, odnosno u potkopavanju individualnosti, jest usađivanje određenih refleksa. Djecu se od najranije dobi uči da zamrže pojedine stvari tako što im se prilikom susreta s cvijećem i knjigama daju elektrošokovi. Razlog tomu jest taj što Država nema profita od osoba koje vole prirodu, odnosno takve osobe im ne mogu im poslužiti kao radna snaga:

„ »Obradujemo mase da mrze prirodu«, zaključio je direktor. »Ali paralelno s tim obradujemo ih da vole sve sportove pod vedrim nebom. U isto vrijeme, upriličili smo da bavljenje svakim od tih sportova povlači upotrebu kompliciranih sprava. I tako sad oni postaju potrošači kako industrijske robe tako i prometnih usluga. Otuda ovi električni udari.“²⁸

Time je vidljivo kako je neograničena potrošnja dominantna tendencija društva Svjetske Države. Jednako tako, Svjetska Država ponudila je svojim građanima još jedan način gubitka individualnosti, odnosno drogu somu. Ukratko, pomoću nje ljudi postaju lišeni negativnih emotivnih stanja: „Zapamti da jedan kubični centimetar rastjeruje deset crnih misli.“²⁹ Ljudi na taj način ne posjeduju ispravnu percepciju stvarnosti, već se uvijek nalaze u stanju euforije, i to bez

²⁷ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str. 21.

²⁸ Ibid., str. 37.

²⁹ Ibid., str. 103.

ikakvih nuspojava. Oni time ne mogu spoznati pravu istinu i empatiju, što i predstavlja temeljni problem ove distopije. U fokusu svega su zapravo neobuzdane potrošačke navike, ali o njima će biti više riječi u nastavku rada.

Nakon principa uvjetnih refleksa, važan je još jedan princip, a to je hipnopedija. Hipnopedija u najkraćim crtama predstavlja učenje u snu, odnosno kako kaže direktor Centra, hipnopedija jest „najveća moralizatorska socijalizatorska sila svih vremena.“³⁰ Putem tog principa djeci se u njihovu svijest usađuju određene ideje kao što su kastinska svijest, seksualni odgoj, moralni odgoj, itd. Ako se ljudski način razmišljanja oblikuje takvim putem, iz toga logično proizlazi kako ljudi ne posjeduju prirodne instinkte te moć racionalnog razmišljanja i prosuđivanja stvari, što i potvrđuje činjenica da u određenim situacijama ljudi postupaju prema porukama koje su se usadile u njihovu memoriju tijekom postupka hipnopedije. Kao primjer navela bih jednu od poruka koja glasi: „Svatko pripada svima.“³¹ Time je vidljivo kako Svjetska Država podržava promiskuitet, odnosno koncept ljubavi, jednako kao i koncept obitelji, jest ukinut. Dakle, ukinuto je sve što može dovesti do individualnog razmišljanja jer će to narušiti sreću i stabilnost zajednice. Takvo se društvo vodi načelom da „nijedan prijestup nije do te mjere gnusan kao što je nekonformizam u ponašanju“³².

U *Vrlom novom svijetu* prisutan je i „motiv zabranjene knjige“³³. Ovdje ga spominjem iz razloga što smatram da osobe u odsutnosti knjiga, odnosno umjetnosti općenito, također ne mogu spoznati neke segmente vlastite individualnosti. Rafaela Božić smatra kako je u tom kontekstu ključna snaga koju posjeduju umjetnici te način na koji ona potiče druge ljude na djelovanje – time

³⁰ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str. 42.

³¹ Ibid.

³² Ibid., str. 161.

³³ Božić, Rafaela. *Distopija i jezik*. Sveučilište u Zadru, Zadar, 2013., str. 84.

se sugerira kako ta činjenica može utjecati na kontrolu koju provodi totalitaristička vlast, a koja ni u kojem slučaju ne želi dovesti u pitanje svoju moć.³⁴ Ono što je društvu kao takvom potrebno za održavanje društvene stabilnosti jest već spomenuta neograničena potrošnja novih stvari, a ne upotreba starih kakvima se knjige smatraju.

Društvo Svjetske Države utemeljeno je na načelima neprekidne sreće, ugone, vječne mladosti, fizičke ljepote i mnoštvu materijalnog bogatstva. Huxley tako iznosi sliku društva sastavljenog od mase programiranih i automatiziranih ljudi. Kako kaže Mustafa Mond, „Nema trajne civilizacije bez ugodnih grijeha u velikim količinama“³⁵. Lik Mustafe Monda zanimljiv je i iz razloga što potvrđuje tezu navedenu na početku ovoga dijela rada koja se odnosi na svjesno odabiranje konformističkog načina življenja. Mustafa Mond, kao jedan od Svjetskih Upravljača, priklonio se kolektivnom životu, iako je on sam svjestan da je svijet u kojem živi u potpunosti suprotan od onakvog kakvim ga predstavlja. Usprkos tome što je i on sam u mladosti postao previše individualistički natrojen, odlučio je prihvatiti konformizam u korist očuvanja stabilnosti zajednice, te uopće svoje službe i moći.

Summa summrum čitavog društvenog konformizma *Vrlog novog svijeta* iznesena je u sljedećoj izjavi Mustafe Monda:

„A svijet je sada stabilan. Narod je sretan; ima sve što želi, a što nema neće niti poželjeti. Ljudi su imućni, sigurni su; nikad ne boluju; ne boje se smrti; žive u blaženom neznanju o strasti i starosti; ne vise im o vratu ni majke ni očevi; nemaju ni žena, ni djece, ni ljubavnika, dakle nikog prema kome bi gajili jake emocije; tako su obrađeni da praktički i ne mogu a da se ne ponašaju onako kako i treba da se ponašaju. A ako nešto zaškripi, tu je uvijek soma.“³⁶

³⁴ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980, str. 88.

³⁵ Ibid., str. 253.

³⁶ Ibid., str. 236.

3.2. Mogućnost individualnosti

Za bolje razumijevanje problematike individualnosti u *Vrlom novom svijetu*, najprije trebamo ukratko razmotriti teorijski pristup pojmu ljudskoga subjektiviteta. Jonathan Culler ističe dva ključna pitanja koja trebamo imati na umu kada govorimo o individualnosti pojedinca u suvremenoj književnoj teoriji. Autor, dakle, kreće od pojma jastva, te u kontekstu moderne tradicije proučavanja književnosti razmatra pitanje trebamo li navedeni pojam percipirati kao nešto što je dano, ili se pak pojam jastva može odnositi na nešto što je konstruirano, odnosno proizvedeno.³⁷ Nadalje, napominje Culler, ključno pitanje jest trebamo li pojam jastva shvaćati kroz pojedinca ili kroz društvo.³⁸ Dakle, možemo zaključiti kako jastvo možemo promatrati i kao individualnu i kao kolektivnu kategoriju. Međutim, Culler zaključuje kako se u suvremenoj književnoj teoriji pojam individualnosti pojedinca najčešće sagledava kao nešto što je dano, „kao jezgri koja se izražava riječju i djelom i koja se stoga može rabiti kako bi se objasnilo neko djelovanje“³⁹. U suvremenom društvu, individualnost pojedinca biva izložena konstantom pritisku zbog ekspanzije znanstvenih i tehnoloških dostignuća. Fulvio Šuran u članku *Sumrak osobnog identiteta u suvremenom tehničkom razdoblju* navodi sljedeće: „U trenutku kada tehnički razvoj ne posjeduje drugu alternativu i svrhovitost osim svojeg neprestanog povećanja, pojedincu ne preostaje drugo opravdanje koje bi donekle moglo osmisliti njegovo postojanje, osim pasivnog prihvaćanja sve podređenije uloge unutar prevladavajućeg Aparata u vidu funkcionalnosti.“⁴⁰

³⁷ Culler, Jonathan. *Književna teorija: vrlo kratak uvod*. Biblioteka AGM, Zagreb, 2001., str. 127.

³⁸ Ibid, str. 127.

³⁹ Ibid, str. 127.

⁴⁰ Šuran, Fulvio. *Sumrak osobnog identiteta u suvremenom tehničkom razdoblju*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/82491>, (23. srpnja 2018.), str. 782.

Sloboda i osjećaj samosvijesti predstavljaju dvije ključne komponente koje pojedinac mora posjedovati kako bi mogao ostvariti svoju individualnost. Budući da su te komponente u *Vrlom novom svijetu* u potpunosti zatomljene, rezultat ove distopije jest već spomenuti konformizam masa u kojem ne postoji sloboda misli i djelovanja. Huxley time stvara statično društvo koje svakodnevno odgovara na rutinski život nametnut od represivnog režima. U tom naoko idealističkom svijetu glavni krivac za takvo stanje je, naravno, znanstveni i tehnološki napredak koji u ovoj distopiji ide do ekstremnih granica. Postavlja se pitanje kako se pojedinac može oduprijeti takvoj situaciji te afirmirati vlastiti identitet.

U Huxleyjevoj distopiji pojedinac koji predstavlja najbolji primjer utjelovljenja individualnosti jest John, odnosno Divljak. No prije nego što se posvetim detaljnijoj analizi Divljakovog revolta i svjesnog odbijanja društvenih normi Svjetske Države, treba spomenuti još dvojicu likova koji također žude za autentičnim životom.

Prvi od njih jest Bernard Marx. On je pripadnik Alfa kaste, točnije on je Alfa-plus, budući da su članovi svih pet kasta podijeljeni na minus i plus članove. Shodno tome da Bernard pripada Alfa kasti, mogli bismo zaključiti kako je on superioran u odnosu na druge, odnosno niže kaste. Međutim, upravo su Bernardovi fizički nedostaci ključan segment koji je doprinio njegovoj outsajderskoj poziciji. Bernard se u sistemu kasta osjeća otuđeno i osamljeno, a razlog tomu jest njegova fizička građa za koju se smatra da je rezultat pogreške, odnosno alkohola u surogatu krvi. Naime, Bernard je izrazito mršav i visinom odgovara pripadnicima nižih kasta, što Bernarda proganja jer „sve kaste imale su blagu hipnopedijsku predrasudu u korist rasta“⁴¹, pa je iz tog razloga često bio meta izrugivanja pripadnika Alfa kaste. On svojim fizičkim izgledom ne odražava

⁴¹ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str. 79.

svoj društveni status. Sve su to bitni poticaji koji su Bernarda doveli u tu poziciju da on svjesno počinje promišljati o svijetu kojim je okružen.

U prvom dijelu romana Bernard prvenstveno biva individualistički nastrojen upravo zbog svojih fizičkih mana – ne osjeća se jednakim ostalim pripadnicima iste kaste, što kod njega potiče svjesnost o njegovoj različitosti, odnosno što rezultira Bernardovim stavom da ne želi biti „samo stanica u tijelu društva“⁴². Bernard ne želi uzimati somu, želi iskusiti istinske emocije, iako, kako se naracija sve dalje razvija, i on sam potpada pod utjecaj društva te se vodi njihovim načelima jer mu godi popularnost koja mu je do tada bila uskraćena. Jednako tako, kroz cijeli se roman Bernard povodi svojevrsnim egoizmom te u više situacija osjeća neobuzdanu želju da se nečime pohvali – on temeljno oblikuje negativan stav prema Svjetskoj Državi zbog želje da potvrdi svoj društveni status kojeg kao pripadnik Alfa kaste zaslužuje. Božić navodi kako se motivacija Bernardovog lika temelji na „drevnom principu prema kojem fizički nedostaci, fizička neprilagođenost osobe dovodi do frustracije i osjećaja otuđenja od društva te je izvor tragičnih postupaka lika.“⁴³

Druga važna ličnost *Vrlog novog svijeta*, koja u većoj mjeri potvrđuje vlastitu individualnost naspram Bernarda Marxa, jest Helmholtz Watson, također pripadnik Alfa kaste. Helmholtzova vanjšina u potpunoj je opoziciji naspram Bernardove – on je muževan, masivno građen te u potpunosti zadovoljava uvjete koji se tiču fizičkog izgleda Alfa kaste. Ono što ga karakterizira jest širok raspon duhovnih sposobnosti. Okarakteriziran je upravo kao previše sposoban. Kao pisac poezije i inženjer emocionalne tehnologije, on osjeća da je sposoban za nešto više. Želi pisati o nečem značajnijem i dubljem, kao što je npr. samoća, a ne bezvrijedne propagandne stihove o „kolektivnom pojanju ili o najnovijem usavršenom modelu

⁴² Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str. 104.

⁴³ Božić, Rafaela. *Distopija i jezik*. Sveučilište u Zadru, Zadar, 2013., str. 64.

mirisnih orgulja⁴⁴. Za razliku od Bernarda, Helmholtz zapravo želi napustiti konformističko društvo te se tome ne protivi kada biva progнан na otoke.

Protagonist romana koji je najrelevantniji za analizu problematike identiteta, odnosno koji pokazuje najviši stupanj individualnosti, jest već spomenuti John Divljak. Perić smatra da bismo Johna mogli dovesti u vezu s konceptom „plemenitog divljaka“ kojeg Jean-Jacques Rousseau razmatra u svome djelu *Rasprava o porijeklu i osnovama nejednakosti među ljudima*.⁴⁵ Naime, pod pojmom „plemenitog divljaka“ Rousseau pretpostavlja izvornog, prirodnog čovjeka.⁴⁶ Drugim riječima, želi se iznijeti prikaz čovjeka koji je kao takav neokrznut kulturom. Dakle, John nije dio londonskog društva Svjetske Države, već živi u rezervatu čiji se stanovnici pogrdno nazivaju divljacima. Budući da Huxley u *Vrlom novom svijetu* suprotstavlja dva svijeta, rezervat tako poprima značenje neciviliziranog dijela izvan Svjetske Države zasnovanog na suprotnim vrijednostima od onih u Svjetskoj Državi:

„potpuni divljaci... naši inspektori povremeno obilaze... inače nemaju dodira s civiliziranim svijetom... još se pridržavaju svojih ogavnih navika... brak, ako znate što je to, draga gospođice; porodica... nikakve obrade... čudovišne predrasude... kršćanstvo, totemizam, obožavanje predaka... mrtvi jezici, kao što su sunji, španjolski i atapaskanski... pume, dikobrazi i ostale divlje zvijeri... zarazne bolesti... svećenici... otrovni gmizavci...“⁴⁷

Iz prethodno navedenog možemo zaključiti kako je Huxley dobro postavio odnose središta i periferije.⁴⁸ London, kao središte Svjetske Države predstavlja sterilnu civilizaciju čiji su stanovnici lišeni istinskih emocija, ne posjeduju strah od smrti, oslobođeni su svih bolesti, ne stare. Od samog je rođenja život svakog

⁴⁴ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str. 84.

⁴⁵ Perić, Zdravko. *Politička psihologija Rousseauova »plemenitog divljaka«*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/187894>, (29. kolovoza 2019.), str. 154.

⁴⁶ Ibid., str. 154.

⁴⁷ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str. 117.

⁴⁸ Ibid.

pojedinka Svjetske Države predodređen za određenu funkciju u državnom aparatu. S druge strane, periferija, odnosno rezervat kojeg Huxley smješta u Novi Meksiko, obilježena je životom u skladu s prirodom – stanovnici rezervata posjeduju svijest o slobodi, o potrebi da svaka osoba ima pravo na to da bude individualana.

John je rođen prirodnim putem, odnosno od strane majke koja je bila građanka Svjetske Države. Budući da je odrastao u rezervatu, te samim time nije uvjetovan principima Svjetske Države, John posjeduje mogućnost izbora i slobode. U tom se kontekstu Johnova individualnost postepeno razvijala. Na taj način možemo promatrati Johna kao jedinstvenu individuu koji, kada se sve razmotri, sam oblikuje svoj identitet.

Ključnu ulogu u formiranju Johnovog identiteta ima upravo pisana riječ, odnosno knjiga *Cjelokupna djela Williama Shakespearea*. Putem te knjige John oblikuje svoja uvjerenja i vrijednosti, što na kraju rezultira možda i pretjeranom Johnovom moralnošću. John citira određene dijelove iz Shakespeareovih drama kako bi izrazio emocije koje osjeća u pojedinim situacijama. Primjerice, još ne došavši u kontakt sa Svjetskom Državom, Leninu, lijepu i promiskuitetnu Beta djevojku, John doživljava kao svojevrsnu inačicu Shakespeareove Julije te je uzdiže do tog stupnja da je na neki način idealizira.

Nadalje, John se u rezervatu nalazi u autsajderskoj poziciji koju je uvjetovala njegova majka, budući da se ona vodila načelima Svjetske Države u kojoj je živjela – u ovom slučaju ta se činjenica odnosi na njeno prakticiranje promiskuitetnog načina življenja, pa shodno tome John nije bio prihvaćen od primitivne okoline koja ne poznaje niti priznaje takav oblik ponašanja.

Johnova individualna sloboda omogućuje sposobnost prosuđivanja stvari kakvima one doista jesu, stoga Johnu, nakon što upozna gotovo sve aspekte Svjetske Države, ostaje jedino prezir i mržnja koje konstantno osjeća. On svjesno odbacuje sve produkte civilizacije nazivajući ljude robovima sistema.

Raychel Haugrud Reiff navodi da je glavni problem s Johnovim likom taj što on na neki način previše teži duhovnom samoostvarenju te primitivnoj čistoći.⁴⁹ Naposljetku, rezultat toga jest potpuna destrukcija Johnovog lika koji ne može opstati u civilizaciji vječne ugodne i sreće. U tom kontekstu treba spomenuti Johnov strah i svjesno odbijanje seksualnosti u trenutku kada shvati da prema Lenini razvija određene emocije.

Johnovo potiskivanje vlastite seksualnosti određeno je dvama ključnim čimbenicima. Prvi se odnosi na Johnov boravak u rezervatu gdje je od malena suočen s majčinim promiskuitetnim ponašanjem zbog kojeg ona biva kažnjena od strane ostalih žena u rezervatu koje zastupaju vrijednosti braka te obiteljskog života. Prvi čimbenik uvjetuje i drugi, koji se odnosi na čitanje literature, odnosno Shakespearea koji mu, kao što sam već navela, služi kao sredstvo putem kojeg u svoje razmišljanje usađuje moralne ciljeve kojima teži: „Tako je i kod Shakespearea. Ako ubereš cvijet njenog djevičanstva prije nego svi sveti obredi i sakramenti...“⁵⁰ John traži, kako on kaže, pravo da bude nesretan; on želi poeziju, boga, pravu opasnost, slobodu, dobrotu, grijeh.⁵¹ Thomas Horan navodi kako je upravo Johnova seksualna želja za Leninom, koja predstavlja sredstvo Johnove duhovne obnove, odlučujući čimbenik njegovog povlačenja na svjetionik – otuda proizlazi i Johnov čin samokažnjavanja na kraju romana koji upućuje na njegovu želju „čišćenja“ od ružnoće civilizacije te svjesnog „odabira Boga nad udobnošću“⁵².⁵³

⁴⁹ Haugrud Reiff, Raychel. *Aldous Huxley: Brave New World*. Marshall Cavendish Benchmark, New York, 2010., str. 82.

⁵⁰ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str. 206.

⁵¹ Ibid., str. 256.

⁵² Ibid.

⁵³ Horan, Thomas. *Desire and Empathy in Twentieth-Century Dystopian Fiction*. Palgrave Macmillan, London, 2018., str. 81.

4. Konzumerizam u kontekstu *Vrlog novog svijeta*

Ovaj dio rada započela bih sljedećom tvrdnjom: „Jedno od karakterističnih i najdestruktivnijih obilježja modernog društva jest da čovjek sve više postaje instrument i da sve više pretvara stvarnost u nešto relativno svojim vlastitim interesima i funkcijama.“⁵⁴ Vladimira Žakman-Ban i Katarina Špehar Fiškuš iznose mišljenje kako konzumerizam, koji djeluje kako na individualnoj tako i na društvenoj razini, utječe na činjenicu da potrošnja postaje jednom od primarnih tendencija današnjega društva.⁵⁵ Šireći se sa zapada na ostatak svijeta, napominju autorice, konzumerizam u 21. stoljeću predstavlja društveni fenomen, koji ide do te mjere da ljudi više nisu usmjereni samo na potrošnju proizvoda nužnih za zadovoljenje egzistencijalnih potreba.⁵⁶ Iz tog se razloga često u fokusu potrošača nalaze neobuzdane želje za kupnjom proizvoda koji im se promoviraju putem raznih reklamnih i marketinških industrija. Drugim riječima, današnja industrija nastoji osigurati svoju stabilnost „kreiranjem umjetnih potreba, ili »ustrojavanjem misli na isti način na koji vojska ustrojava svoje vojnike« te poticanjem filozofije ispraznosti i nedostatka smisla života tako da se ljudsku pažnju usmjeri na »površne stvari koje uključuju modernu potrošnju«“⁵⁷.

Budući da je neograničena potrošnja temeljna tendencija zajednice Svjetske Države, ni ne čudi previše činjenica da je Huxley podvukao analogiju s Henryjem Fordom koji je u potpunosti promijenio i revolucionirao industriju masovnom proizvodnjom jeftinog automobila na tekućoj vrpici, poznatog pod nazivom model T: „Uvodeći principe masovne serijske proizvodnje standardiziranih proizvoda koje je omogućio izum tekuće vrpce (koja je kasnije postala zaštitni znak

⁵⁴ Dujmović, Mauro. *Vrtlog novoga svijeta*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/69570>, (2. srpnja 2018.), str. 551.

⁵⁵ Žakman-Ban, Vladimira. Špehar Fiškuš, Katarina. *Konzumerizam – društveni fenomen i nova ovisnost*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/185997>, (2. srpnja 2018.), str. 39.

⁵⁶ Ibid., str. 38.

⁵⁷ Chomsky, Noam. *Mediji, propaganda i sistem*. Čvorak, Zagreb, 2002., str. 82.

fordizma), [...] fordizam je stvorio osnove za masovnu industrijsku proizvodnju, te za podizanje produktivnosti rada i tome posljedičnu akumulaciju kapitala.“⁵⁸ Upravo se dan, odnosno 1908. godina kada se na tržištu pojavio spomenuti Fordov model T, označava kao početak nove ere Svjetske Države.

Ford je, dakle, u *Vrlom novom svijetu* uzdignut na razinu božanstva, što potvrđuje činjenica da je u takvom Fordovskom društvu ukinut koncept religije jer „Bog je nespojiv sa strojevima, medicinskom naukom i općom srećom“⁵⁹. Primjerice, skinuti su gornji kraci s kršćanskih križeva kako bi oni poprimili oblik slova T te time sugerirali društvu njihovu svakodnevnu zadaću obožavanja Forda, odnosno potrošačke kulture koju je sa sobom donijela nova era.

Kao što sam već spomenula, djela distopijske književnosti najčešće predstavljaju satiru postojećeg društva. Prema tome, *Vrli novi svijet* također možemo promatrati u tom kontekstu, odnosno kao satiru konzumerističkog američkog načina života u 20. stoljeću. Ljudi su u *Vrlom novom svijetu* ovisni o potrošnji, te su u neprestanom stanju konzumacije određenih proizvoda, jer su upravo na taj način stvoreni. Jednako kako je Ford pokrenuo razvoj masovne industrijske proizvodnje identičnih proizvoda, tako se i u *Vrlom novom svijetu* proizvode serije identičnih jedinki. One ne posjeduju urođenu mogućnost odupiranja vladi Svjetske Države kojoj je ključni cilj manipulacija masama.

Povućemo li paralelu s današnjim društvom, situacija je promijenjena. Hromadžić tumači da je pred današnjeg čovjeka stavljena mogućnosti izbora hoće li, primjerice, posezati za konstantnom potrošnjom novih stvari, ili će i dalje konzumirati već uporabljenu robu.⁶⁰ Slobodan izbor, ili bolje rečeno individualna

⁵⁸ Hromadžić, Hajrudin. *Konzumerizam. Potreba, životni stil, ideologija*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2008., str. 25.

⁵⁹ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str., 250.

⁶⁰ Hromadžić, Hajrudin. *Konzumerizam. Potreba, životni stil, ideologija*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2008., str. 29.

sloboda, na koju sam se već osvrnula u prethodnom poglavlju, u ovoj distopiji ne postoji. Također, napominje Hromadžić, u današnjem društvu potrošači više ne teže prema potražnji za masovnom serijskom proizvodnjom, već njihovi zahtjevi postaju specifičniji, odnosno interes potrošača biva usmjeren prema individualiziranim robama i uslugama.⁶¹

4.1. Potrošačke navike društva Svjetske Države

Vodeći se fordističkim načelom „masovne produkcije za masovnu potrošnju“⁶², Huxley nastoji Fordove metode prenijeti i u svoj roman. Dakle, prvi stupanj realizacije tog načela jest proizvodnja ljudi u masovnim količinama, koja u konačnici rezultira savršenim potrošačkim društvom. Uvjet za stvaranje takvog društva je već spomenuti način usađivanja određenih poruka u memorije ljudi, odnosno hipnopedija. Hipnopedijska poruka kao što je „Bolje novo nabavljati nego staro prepravljati“⁶³ ima jasan smisao – temelj zajednice jest potrošnja. Potrošnja koja treba biti nadređena svim ostalim aspektima života, i to iz jedinstvenog razloga očuvanja te podupiranja ekonomske stabilnosti zajednice koja se bez potrošača ne bi mogla održati. Vlada Svjetske Države neprestano potiče građane na potrošnju novih stvari jer se uporaba starih smatra antisocijalnim činom – konzumerizam je postao, dakle, način življenja, točnije o njemu ovisi čitava zajednica.

Dujmović napominje kako u *Vrlom novom svijetu* potrošnja i manipulacija „proizvode uvjetovanoga pojedinca, sretnog što obnaša ulogu koje mu je društvo

⁶¹ Hromadžić, Hajrudin. *Konzumerizam. Potreba, životni stil, ideologija*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2008., str. 29.

⁶² Ibid., str. 28.

⁶³ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str., 63.

namijenilo“⁶⁴. Po tom se pitanju moramo ponovno osvrnuti na kastinski sustav. Naime, svakoj se kasti putem procesa hipnopedije usađuje svijest kako je njihova kasta najbolja te oni kao takvi moraju biti zadovoljni sa svojim statusom, odnosno položajem u društvu. Time ni jedan član pojedine kaste ne osjeća ljubomoru niti želi postati članom druge. U zajednici ipak postoje predrasude jedne kaste prema drugoj, pa tako npr., članovi Alfa kaste smatraju Epsilone gotovo parazitskom kastom. Usprkos tome, cjelokupna zajednica biva sretna te se potrošnja, a samim time i stabilnost zajednice, mogu održati zahvaljujući uvjetima opće sreće. Izuzetak su već spomenuti pojedinci koji se ne uklapaju u kolektivni život te ovaj distopijski svijet percipiraju na drugačiji od navedenog normiranog načina (sreća je zapravo norma zajednice), ali Svjetska Država za to ima rješenje – takve individualizirane ličnosti šalje na otoke kako ne bi ugrozili ostatak zajednice.

Huxleyjeva kritika primarno je usmjerena prema znanosti, kao što nam i sugerira u samome romanu: „Svako otkriće u čistoj nauci je potencijalno subverzivno; čak se i nauka ponekad mora promatrati kao eventualni neprijatelj.“⁶⁵ Upravo je znanost omogućila nastanak brojnih tehnoloških inovacija koje sa sobom povlače konzumerističke implikacije. Jedno od najvažnijih tehnoloških dostignuća *Vrlog novog svijeta* je narkotik soma. Soma se u Svjetskoj Državi dobiva na svakodnevnoj bazi te je upravo najbolji pokazatelj kako vlada manipulira i kontrolira misli građana. Stoga se oni ni ne mogu pobuniti protiv takvog društvenog reda jer im je onemogućena sloboda racionalnog razmišljanja, već jedino što im preostaje jest pasivna potrošnja:

„[...] nemaju predaha od zadovoljstva, ni trenutka da sjednu i počnu razmišljati – a ako se nekim nesretim slučajem u čvrstoj materiji njihovih zabava i razjapi takva jedna pukotina vremena, tu je uvijek soma, izvanredna soma, pola grama za polupraznik, pun gram za vikend, dva grama za put do čarobnog Orijenta, tri za tamnu vječnost na

⁶⁴ Dujmović, Mauro. *Vrtlog novoga svijeta*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/69570>, (2. srpnja 2018.), str. 550.

⁶⁵ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str., 241.

Mjeseću; a kad se odande vrate, nađu se na drugoj strani pukotine, sigurni na čvrstom tlu svakodnevnog rada i zabave, trče od taktiloskopa do taktiloskopa [...]“⁶⁶

Soma se u velikim količinama konzumira na tzv. misama solidarnosti – u obredu solidarnosti sudjeluje dvanaestoro članova koji sjede u krugu uz sveprisutni znak Forda T. Riječ je zapravo o masovnim orgijama. Po tom se pitanju ponovno možemo osvrnuti na pitanje individualizma, iz razloga što je navedeni motiv obreda solidarnosti uzet kako bi ukazao na koncept gubitka identiteta, budući da se prisutni „slijevaju u Najviše Biće“⁶⁷.

Uz somu, potrošačke navike društva Svjetske Države vezane su uz još nekoliko ključnih elemenata. Prije svega, to se odnosi na činjenicu da je društvo neprestano okruženo raznim konzumerističkim propagandama. Jedna od definicija propagande kazuje nam kako propaganda predstavlja „poseban način prikazivanja poruka kojim se izravno utječe na stavove ili ponašanje većega broja ljudi“⁶⁸. Dakle, svrha propagande u Svjetskoj Državi jest manipuliranje masama te privlačenje pozornosti društva prema potrošnji industrijske robe i usluga. Takve su propagande, naravno, uvijek u interesu Države. Kao što i Chomsky ističe, možemo zaključiti kako propaganda predstavlja „sve ono što država čini“⁶⁹, ako imamo na umu činjenicu da je riječ o totalitarnoj državi. Mogli bismo reći kako su propagande u funkciji kontrole uma stanovnika Svjetske Države. Primjerice, društvo je često okruženo propagandom koja se tiče najboljih orgulja za miris i boju u Londonu, ili pak sintetičku glazbu. Tako Huxley unosi brojne futurističke vizije tehnoloških dostignuća koja postaju temelj svakodnevnog funkcioniranja društva. Iz svega navedenog proizlazi kako propagande stvaraju svojevrsnu

⁶⁶ Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980., str. 70.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=50644>, (2. srpnja 2018.)

⁶⁹ Chomsky, Noam. *Mediji, propaganda i sistem*. Čvorak, Zagreb, 2002., str. 42.

iluziju ugodnog života omogućujući ljudima da zaborave tko su doista iz razloga što su ljudi primarno usmjereni prema zabavi.

Zanimljiva je činjenica da se u *Vrlom novom svijetu* čak i smrt poima kao normalna pojava bez ikakvog upliva straha od iste. Smrt također predstavlja dostignuće koje pospješuje funkcionalnost zajednice – postupkom kaptaže dobiva se fosfor iz leševa kojeg društvo iskorištava za gnojenje biljaka. Medicinska dostignuća napredovala su do te razine da je starenje, kao prirodni fiziološki proces, u *Vrlom novom svijetu* u potpunosti eliminiran. Kako bi ljudi održavali savršeno zdravlje, oni postaju potrošači SDO-a, točnije surogata dubokih osjećaja.

Huxley je, dakle, opisao svijet koji je u potpunosti industrijaliziran. Društvu je ponuđen širok spektar sportskih aktivnosti, kao što su elektromagnetski golf ili golf s barijerama, eskalatorski rukomet, tenis itd. Svi sportovi uključuju primjenu sportskih sprava, dakle industrijske robe. Jednako tako, još jedna zanimljiva inovacija jest taktiloskop, odnosno tzv. osjetilne predstave, gdje društvo prisustvuje svojevrsnim filmovima koji više nisu vezani samo uz vizualne i zvučne efekte, već se može uživati i u osjetilnim efektima. Naglasak je stavljen na osjetilnu ugodu, odnosno takvi efekti kod ljudi izazivaju seksualne podražaje. Dakle, društvo je lišeno bilo kakve umjetnosti, svrha svega čime su okruženi jest isključivo zabava. Što se ženske populacije tiče, žene uz somu svakodnevno primjenjuju sredstva kontracepcije kako bi izbjegle trudnoću. U određenim su godinama podučavane Malthusovim vježbama, stoga primjena kontraceptiva za njih predstavlja automatski proces. S druge strane, muškarci konzumiraju žvakaće gume koje u sebi sadrže spolne hormone. Sreća je uvjetovana zadovoljenjem potreba, a kada se te potrebe zadovolje, Državi donose ekonomski prosperitet.

5. Zaključak

U prvome redu, cilj ovoga rada bio je objasniti konformističke i konzumerističke postavke na temelju romana *Vrli novi svijet* Aldousa Huxleya. Zaključila bih kako Huxley temeljno želi iznijeti vlastito nezadovoljstvo s onovremenim vrijednostima društva, pa u skladu s time stvara doista pesimističnu perspektivu budućega razvoja čovječanstva.

Konzumerizam, jednako kao i konformizam, podupire stabilnost zajednice iz razloga što su ljudi predodređeni za neprestanu konzumaciju novih stvari. Smatram kako fenomen konzumerizma čini upravo onu odrednicu *Vrlog novog svijeta* koja ponajbolje upućuje na aktualnost ovoga romana i u današnjem vremenu. Drugim riječima, u današnjem društvu postajemo svojevrsnim robovima potrošačke kulture, što Huxleyjev roman izvrsno naznačuje.

U navedenoj distopiji, izuzevši spomenutog Johna Divljaka, Bernarda Marxa te Helmholtza Watsona, ne postoje bilo kakve naznake koje bi upućivale na činjenicu da se određena osoba može ostvariti kao jedinstvena individua – dakle, koncept autentičnog života u *Vrlom novom svijetu* gotovo je nemoguć. Iz tog razloga u ovome romanu možemo razmatrati problematiku konformizma koji, kao što sam već navela, pretpostavlja potpunu podčinjenost društvenim normama. Svaki pojedini segment funkcioniranja društva Svjetske Države potkopava bilo kakvu pretpostavku slobode, kako razmišljanja tako i djelovanja.

Sažetak i ključne riječi

Conformism and consumerism in dystopia *Brave new world* by Aldous Huxley

Rad problematizira ključne segmente problematike konformizma i konzumerizma na primjeru romana *Vrli novi svijet* autora Aldousa Huxleya. Pritom se nastoji dati kratak prikaz teorijskih promišljanja o pojmu distopije te općih obilježja i funkcije distopijske književnosti. Nadalje slijedi pregled najvažnijih karakteristika društvene strukture *Vrlog novog svijeta* na temelju kojih se nastoji potvrditi činjenica kako je društvo navedenog romana u potpunosti podložno konformističkome te konzumerističkome načinu života.

Ključne riječi: Aldous Huxley, distopija, konformizam, konzumerizam, spekulativna fikcija, *Vrli novi svijet*

Literatura

1. Aronson, Elliot. *Socijalna psihologija*. Mate, Zagreb, 2005.
2. Božić, Rafaela. *Distopija i jezik*. Sveučilište u Zadru, Zadar, 2013.
3. Chomsky, Noam. *Mediji, propaganda i sistem*. Čvorak, Zagreb, 2002.
4. Culler, Jonathan. *Književna teorija: vrlo kratak uvod*. Biblioteka AGM, Zagreb, 2001.
5. Haugrud Reiff, Raychel. *Aldous Huxley: Brave New World*. Marshall Cavendish Benchmark, New York, 2010.
6. Horan, Thomas. *Desire and Empathy in Twentieth-Century Dystopian Fiction*. Palgrave Macmillan, London, 2018.
7. Hromadžić, Hajrudin. *Konzumerizam. Potreba, životni stil, ideologija*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2008.
8. Kalanj, Rade. *Ideologija, utopija, moć*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2010.
9. Mrakužić, Zlatan. *Književnost eskapizma: studije o žanrovskoj književnosti*. Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2010.
10. Muhić, Ferid. *Filozofija ikonoklastike: prilog historiji negativne utopije*. Veselin Masleša, Sarajevo, 1989.
11. Polić, Branko. *Poetika i politika Vladimira Majakovskog: utopija, distopija, antiutopija*. Globus, Zagreb, 1988.
12. Solar, Milivoj. *Suvremena svjetska književnost*. Školska knjiga, Zagreb, 1997.
13. Suvin, Darko. *Metamorfoze znanstvene fantastike*. Profil, Zagreb, 2010.

Mrežni izvori:

1. Dujmović, Mauro. *Vrtlog novoga svijeta*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/69570>, (2. srpnja 2018.)

2. Perić, Zdravko. *Politička psihologija Rousseauova »plemenitog divljaka«*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/187894>, (29. kolovoza 2019.)
3. Šiber, Ivan. *Konformizam i društvo*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/169237>, (23. srpnja 2018.)
4. Šuran, Fulvio. *Sumrak osobnog identiteta u suvremenom tehničkom razdoblju*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/82491>, (23. srpnja 2018.)
5. Žakman-Ban, Vladimira. Špehar Fiškuš, Katarina. *Konzumerizam – društveni fenomen i nova ovisnost*. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/185997>, (2. srpnja 2018.)
6. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=50644>, preuzeto 2. srpnja 2018.
7. <https://geek.hr/znanost/clanak/distopijska-fikcija/>, preuzeto 2. srpnja 2018.

Izvori:

1. Huxley, Aldous. *Divni novi svijet*. August Cesarec, Zagreb, 1980.

